

KOKKOLAN
YLIOPISTOKESKUS
CHYDENIUS

Yhteisölliset ja luonto- lähtöiset menetelmät aikuisssosiaalityössä

TULETKO TOIMISTOLLE VAI MENNÄÄNKÖ METSÄÄN?

Sisällysluettelo

Esipuhe	3
Johdanto	4
Käytännön toimintamallit	9
Menetelmien tiivistetty mallinnus KAIMEr-teorialla jäsentäen	15
Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien edellytykset ja esteet ammattilaisten tunnistamina	18
Lähteet	21

KUVIOT

Kuvio 1: Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien tavoite	6
Kuvio 2: Aikuissosiaalityössä kehitetyt yhteisölliset ja luontolähtöiset käytänteet	10
Kuvio 3: KAIMEr-teorian osatekijöiden yhteisvaikutus.....	15
Kuvio 4: Luontolähtöisten yksilöllisten menetelmien yleistetty mallinnus KAIMEr-teorialla jäsennettynä	16
Kuvio 5: Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien yleistetty mallinnus KAIMEr-teorialla jäsennettynä	17

Esipuhe

Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien mallinnus on osa aikuissosiaalityön menetelmien vaikuttavuutta tutkivaa ja STM:n VTR-rahoituksella toteutuvaa AIKUMETOD -tutkimusta ja ESR-rahoitteista Taloudellinen toimintakyky ja sosiaalinen osallisuus (TASOS) - kehittämishanketta. Molemmissa hankkeissa on mukana Keski-Pohjanmaan ja Keski-Suomen aikuissosiaalityön käytännön toimijoita sekä sosiaalialan osaamiskeskukset KOSKE ja SONetBOTNIA. Lisäksi AIKUMETOD-hankkeessa on mukana Seinäjoen kaupunki ja siellä toteutettu esr-rahoitteinen Talous kuntoon (TASKU)- hanke. Hankkeita koordinoimme Jyväskylän yliopistosta Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksesta.

Nyt käsillä olevan mallinnuksen tavoitteena on tuoda yhteisölliset ja luontolähtöiset menetelmät aikuissosiaalityöhön mahdollisimman helposti sovellettavassa muodossa. Mallinnuksen tukemana niitä voi lähteä toteuttamaan oman työn käytännössä pieninä muutoksen askelina. Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuudesta on jo melko vahvaa tutkimusnäyttöä saatavilla. Ne koskevat erityisesti yksilöllistä sosiaalisen osallisuuden, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn vahvistumista näillä menetelmillä, mutta myös yhteisöjen sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kohentamista ja yhteisöissä koettua sosiaalista turvallisuutta. Tätä tutkimustietoa emme mallinnuksessa syvennä, koska yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuudesta aikuissosiaalityössä on laadittu AIKUMETOD- hankkeessa kattava kansainvälinen ja Suomea koskeva tutkimuskatsaus (Kuorelahti, 2022). Artikkelit on julkaistu elokuussa 2022 Tutkiva sosiaalityö – sarjassa.

Mallinnuksen johdannossa avaamme yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien toiminta-ajatusta (1.1.) sekä teoreettista ja historiallista taustaa (1.2.). Konkreettisempi osa eli luku 2 kuvaa ensiksi TASOS- hankkeessa toteutuneita yhteisö- ja luontolähtöisten menetelmien kokeiluja (2.1), joista olemme AIKUMETOD-tutkimuksella koonneet tietoa. Tämän jälkeen tuomme 'rautalankamalleiksi' kiteytettyä tietoa muualla toteutuneista tutuistakin käytännön esimerkeistä, jotka ansaitsevat mielestämme tulla edelleen jaettaviksi (2.2.). Lisäksi tuomme esimerkin kaupunkilähiöön avatusta yhteisökeskuksesta Tampereen Hervannassa (2.3.) ja luontolähtöisiä menetelmiä käyttävästä Seukkalan päihdekuntoutuksesta Laukaassa (2.4.). Luvussa 3 kiteytämme kuviaina KAIMeR-teorian jäsennystä soveltaen yleistettävän mallinnuksen luontolähtöisestä yksilöllisestä menetelmästä sekä yhteisöllistä ja luontolähtöistä toimintaa yhdistävästä aikuissosiaalityön menetelmästä. Lopuksi kokoamme luvussa 4 TASOS- ja AIKUMETOD- hankkeisiin osallistuneiden ammattilaisten näkemyksiä asioista, jotka mahdollistavat tai hankaloittavat yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien käyttöönottoa.

Toivomme, että käytännössä toteutetut toimintamallit kannustavat esimerkeillään. Ne osoittavat, että yksilökohtaisen ja toimistolähtöisen työotteen rinnalla on mahdollista toteuttaa myös yhteisöllisiä ja luontolähtöisiä menetelmiä. Niillä voidaan lisätä yksittäisten asiakkaiden ja yhteisöjen hyvinvointia ja tukea heidän valtaistumistaan.

1. Johdanto

1.1 YHTEISÖLLINEN JA LUONTOLÄHTÖINEN TOIMINTAJATUS SOSIAALITYÖSSÄ

Yhteisölliset ja luontolähtöiset menetelmät ovat hyvin lähellä toisiaan ja osin erottamattomia periaatteiltaan. Kuitenkin kummallakin on omat taustansa ja menetelmälliset mallinsa. Käsittelemme menetelmiä osin rinnakkain ja osin erikseen.

Sosiaalityön menetelmäkirjallisuudessa yhteisösosiaalityön ja sitä lähellä olevat yhdyskuntatyön ja yhteisösosiaalityön termit tarkoittavat yhteisöjen kanssa ja yhteisöjen tasolla tehtävää tavoitteellista sosiaalityötä, toisin kuin yksilö- ja ryhmätyö. Sen kohteena mutta myös välineenä voi olla alueellisesti rajattu tai sosiaalisesti muodostuva yhteisö (Roivainen 2016). Nykyisin sosiaalityössä saatetaan myös ryhmätoiminnot nähdä yhteisöllisinä menetelminä. Luontolähtöisillä menetelmillä tarkoitetaan luonnossa, kuten esimerkiksi metsässä, puutarhassa tai eläinten parissa tehtävää toimintaa, joissa itse ympäristö ja siellä toteu-

tettavat toiminnot voivat vaikuttaa osallistujien hyvinvointiin (Kuorelahti 2022; Shanahan ym. 2019). Yhteisölliset ja luontolähtöiset menetelmät eivät ole yksinomaan sosiaalityön ammatikunnan kehittämiä ja soveltamia menetelmiä, vaan niitä käyttävät laajasti myös sosiaalityön lähialojen toimijat.

Aikuissosiaalityön nykytilanteessa yhteisölliset ja luontolähtöiset sosiaalityön menetelmät haastavat järjestelmälähtöistä valtavirtaa, jota kuvaa toimistossa tapahtuva yksittäisten asiakkaiden vastaanotto. Yhteisöllisille ja luontolähtöisille menetelmille on yhteistä kokonaisvaltainen ihmiskäsitys, jossa ihminen nähdään osana sosiaalista ja fyysistä elinympäristöään ja osana luontoa (Person-in-environment (PIE)-ajattelu, Närhi & Matthies 2016; Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016). Lisäksi molemmat menetelmät ilmenevät vahvasti toiminnallisina. Molempien toteutuksessa

astutaan ulos sosiaalityön piiristä yhteistyöhön muiden ammatillisten ja ei-ammattillisten toimijoiden kanssa.

Yhteisösosiaalityö sekä luontolähtöisyyden taustalla oleva ekososiaalinen ajattelu sisältää myös rakenteellisen vaikuttamisen yhteiskuntapolitiikkaan, kaavoitukseen ja elinympäristöön sekä ympäristöoikeudenmukaisuuden ajatuksen. Tämän tason menetelmiä käsitellään VTR- rahoitteisen Monitoimijajaisen rakenteellisen sosiaalityön (MoRa)- tutkimuksessa . Omassa mallinnuksessamme jäsenämme menetelmiä aineistolähtöisesti lähellä aikuissosiaalityön asiakastyön pintaa. Niissä ei edetä vielä yhteistyön rakenteelliselle tasolle eikä luontolähtöisen ajattelun radikaaleihin sovelluksiin sosiaalityön kestäväksi siirtymänä.

Yhteisöllisten aikuissosiaalityön menetelmien kipeää tarvetta voi kärjistäen perustella tutkimusperustaisella tiedolla, jonka mukaan yksinäisyys tappaa – ts. lisää ennen aikaista kuolleisuutta. Sosiaalisten verkostojen puuttumisella on muutoinkin suora yhteys huono-osaisuuteen (Turun yliopisto 2015; Junttila 2018). Vastaavasti luontolähtöisillä menetelmillä on voitu löytää uudenlaista, asiakkaiden elämismailmaan paremmin sopivaa ja vaikuttavampaa toimintamallia aikuissosiaalityöhön (Kuorelahti 2022; Rainerma 2022). Lisäksi luontolähtöiset menetelmät ovat avanneet sosiaalityölle ja asiakkaille mahdollisuuden tavoitella

konkreettisia askeleita kohti ekologisesti kestävämpää toimintatapaa osana ns. ekososiaalista siirtymää (Matthies & Närhi 2017). Kati Närhen (2022) mukaan keskeistä ekososiaaliselle lähestymistavalle sosiaalityössä on työntekijän itseymmärrys sosiaalityöstä ja oma luontosuhde.

Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien tavoitteet sosiaalityössä voi kiteyttää kuvion 1 mukaisesti. Katso kuvio seuraavalta sivulta.

YHTEISÖLLISTEN JA LUONTOLÄHTÖISTEN MENETELMIEN TAVOITE

YHTEISÖLLISET MENETELMÄT

- * Ehkäistä sosiaalisia ongelmia
- * Vähentää yksinäisyyttä
- * Kehittää lähipalveluja
- * Vaikuttaa elinolosuhteisiin paikallisella tasolla
- * Tukea kansalaisten oma-aloitteisuutta
- * Tukea kansalaisten osallisuutta erilaisissa verkostoissa
- * Tukea yksilöiden, perheiden ja ryhmien selviytymistä ja hyvinvointia käyttämällä hyväksi yhteisöjen luomia mahdollisuuksia

LUONTOLÄHTÖISET MENETELMÄT

- * Vahvistaa luonnon hyvää tuottavia vaikutuksia asiakkaan elämässä
- * Syventää asiakkaan luontosuhdetta
- * Lähentää asiakkaan ja työntekijän välistä suhdetta ja mahdollistaa tasavertaisuus
- * Vahvistaa ja tehdä näkyväksi asiakkaan voimavaroja
- * Mahdollistaa asiakkaalle erilaisia osallistumisen ja työnteon tapoja
- * Vahvistaa luonnon ekologista kestävyyttä ja luonnonympäristön hyvinvointia
- * Muuttaa yhteiskunnan suuntaa kohti kestävämpää ja yhteisöllisempää arkea

KOKONAISVALTAISEN HYVINVOINNIN VAHVISTAMINEN

1.2 MENETELMIEN TEOREETTINEN JA HISTORIALLINEN TAUSTA

Sekä yhteisöllisyyttä että luontolähtöistä suuntautumista on ollut mukana suomalaisessa sosiaalityössä ja sosiaalihuollossa alusta alkaen, mutta niiden rooli ja merkitys ovat vaihdelleet eri aikoina. Tuomme seuraavaksi lyhyesti esiin kummankin menetelmän teoreettista ja historiallista taustaa.

Yhteisöissä tehtävän sosiaalityön alkujuurina pidetään 1800-luvun lopun kansainvälistä settlementiliikettä ja varsinkin Chicagossa vaikuttaneen sosiaalityön pioneeriin Jane Addamsin toimintaa. Suomessa vastaavasta toiminnasta on eri aikoina käytetty käsitteitä yhdyskuntatyö, yhteisötyö ja yhteisösosiaalityö – tai yhteisöllinen sosiaalityö. Yhteisötyön keskiössä ovat alusta alkaen olleet asiakkaiden elinympäristön, elinolosuhteiden ja sosiaalisten suhteiden merkitys. Niiden tuella on voitu tunnistaa niin asiakkaiden tarpeita kuin myös voimavaroja ja ratkaisuja. Tärkeä osa yhteisötyötä on yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja rakenteellinen sosiaalityö. Huolimatta siitä, että yhteisötyön orientaatio painottaa sosiaalityön ydintä, ihmisen kokonaisval-

taista kohtaamista, yhteisötyö Suomessa on ollut pitkään marginaalisessa asemassa. Tutkimuksessa sillä on kuitenkin ollut vahva paikkansa (Kuorelahti 2022)

2020-luvulle tultaessa yhteisösosiaalityö on saanut uutta nostetta. Yhteisötyön merkitys tunnustetaan tavoitepuheissa ja se on nostettu yhdeksi keskeiseksi aikuissosiaalityön kehittämis-kohteeksi esimerkiksi Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020), sosiaalihuollon kehittämisohjelmassa (THL, 2022) ja Tiekartta 2030- aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuusselvityksessä (Karjalainen ym., 2019). Yhteisösosiaalityössä on voinut suorittaa oman ammatillisen lisensiaatintutkinnon vuosina 2004–2015. Parhaillaan joukko tutkijoita, kehittäjiä ja käytännön työntekijöitä käynnistää valtakunnallista verkostoa yhteisösosiaalityön nostamiseksi esiin ja päivittämiseksi 2020-luvulle. Uusin sosiaalityön tutkimuksen vuosittainen katsaus Tutkiva sosiaalityö 2022 paneutuu yhteisöllisen ja luontolähtöisen sosiaalityön tut-

kimukseen. Tärkeää onkin osoittaa laadullisin ja määrällisin tutkimuksin näiden vaikutusta. Määrällistä kustannustehokkuutta tavoitteleva sotehallinto ei välttämättä hahmota esimerkiksi yhteisöllisen yhteenkuuluvuuden ja sosiaalisen turvallisuuden merkitystä.

Sosiaalityön luontolähtöisiin menetelmiin rinnastettavaa toimintaa on Suomessa historiallisesti sisällytynyt useisiin sosiaalihuollon laitoksiin. Laitosten asukkaat ovat osallistuneet yksikön maatilalla, eläinten ja puutarhan hoitoon osana huollollista toimintaa ja kasvatusta, -rangaistuksinakin - mutta myös laitoksen taloudellisen omavaraisuuden vahvistamiseksi. Luontolähtöisten menetelmien tietoiseen kehittämiseen on havahduttu vasta parin vuosikymmenen ajan. Sosiaalityössä kiinnostus luontolähtöisiä menetelmiä kohtaan heijastaa kansainvälistä ekososiaalisen lähestymistavan ja kestävän siirtymän ajattelua nimenomaan aikuissosiaalityölle keskeisillä kentillä, kuten fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin, toimeentulon, ruokapolitiikan, asumisen ja yhteisöllisen osallisuuden kysymyksissä (Matthies 2021; Tuikka & Okulov 2021). Myös nopeasti laajentunut Green Care-toiminta on osaltaan innostanut ja mahdollistanut sosiaalityötä tarttumaan luontolähtöisiin menetelmiin. (Ylilauri & Yli-Viikari 2019; Green Care 2022.)

2. Käytännön toimintamallit

2.1 TASOS- JA AIKUMETOD-HANKKEISSA TOTEUTUNEET TOIMINTAMALLIT

Tähän mallinnuksen osioon olemme koonneet sellaiset yhteisölliset ja luontolähtöiset toteutukset, joita on tavoiteltu, sovellettu ja kehitetty TASOS- ja AIKUMETOD – hankkeiden yhteydessä. Ne kuvastavat hyvin erilaisia, erilaisella intensiivisyydellä ja eri tasolla tapahtuvaa muutosta järjestelmälähtöisessä ammatillisessa aikuissosiaalityössä. Jaottelemmekin ne

- * Työjärjestelyyn ja työtapoihin liittyviksi käytänteiksi,
- * Yksittäisiksi tapahtumiksi tai interventioiksi ja
- * Yksilötyön luontolähtöisiksi käytänteiksi.

Eri tasot ovat dynaamisessa vuoropuhelussa keskenään: parhaimmillaan esimerkiksi työjärjestelyt tekevät tilaa kokeilun kulttuurille, kokeilut vakiintuvat käytänteiksi, jotka puolestaan tuovat positiivista painetta arvioida työjärjestelyjen kehittämistarvetta. Kuvio 2 jäsentää AIKUMETOD-tutkimuksessa toteutettuja malleja yksityiskohtaisemmin.

TYÖJÄRJESTELYIHIN JA TYÖTAPOIHIN LIITTYVÄT KÄYTÄNTEET

- * Yhteisöllinen tiimityö sosiaalityön periaatteena ja rakenteena: moniammatillinen tai/ja sosiaalityön tiimi kokoontuu säännöllisesti ja paneutuu työn sisältöihin viikoittain – kuukausittain
- * Verkostoituminen alueen muiden toimijoiden kanssa; järjestöt, yhdistykset, srk/diakonia, muut julkisen sektorin toimijat; kunnan hyvinvointikoordinaattori, isännöitsijät/kiinteistöhuolto
- * Sosiaalityöntekijöille varattu 8h/kk työajasta yhteisölliseen työhön
- * Asiakastapaamiset muualla kuin toimistolla; kotikäynneillä, lenkillä, puistossa, metsässä, luontopolulla, kahviloissa, kohtaamispaikoissa
- * Säännölliset vastaanotot tai käynnit yhteisöllisissä toimintapisteissä, kuten matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa, asukastuvilla, korttelituvilla ja työpajoilla
- * Mahdollista saada kokonaisvaltainen kuva asiakkaiden elämäntilanteesta heidän omassa elinympäristössään
- * Paikallisyhteisölähtöinen (alueellinen) sosiaalityön organisaatio perustuen paikallistuntemukseen, ja aikuissosiaalityön omaan selkeään paikkaan paikallisyhteisössä ja paikallispolitiikassa

YKSILÖTYÖN LUONTOLÄHTÖISET KÄYTÄNTEET

- * Asiakastapaamiset asiakkaan omassa elinympäristössä, luontoympäristössä tai muutoin toimiston ulkopuolella
- * Tutustuminen asiakkaan elinympäristöön
- * Asiakastyön yhteydessä tiedottaminen ja keskustelu luontolähtöisistä tapahtumista ja toimintamahdollisuuksista
- * Yksilötyön välineenä osallistuminen ryhmämuotoiseen toimintaan, esim. sosiaalisena kuntoutuksena
- * Eläinavusteiset ja muut luontolähtöiset interventiot
- * Kuntouttava työtoiminta luontolähtöistä ajattelua toteuttavissa yhteisöllisissä paikoissa

YKSITTÄISET TAPAHTUMAT TAI INTERVENTIOT

- * Jalkautumispäivät asuinalueille
- * Makkaranpaistoretket lähialueille
- * Luontopolkujen kulkeminen porukalla
- * Tapahtumia ulkoilmassa ja luonnossa
- * Yhteisöllisten toimipisteiden ja muiden ryhmien retket lähialueelle; lintubongaus, kalastus, marjastus-/ sienestysretket, museot, kuntosalit, yritykset
- * Tuunaaminen, kierrätyskäsityöt, ja yhteistyö kirpputorien / kierrätyskeskusten kanssa

1.2 MUISSA HANKKEISSA TOTEUTUNEITA TOIMIVIA MALLEJA

Tähän osioon olemme koonneet hyväksi koettuja toimintamalleja oman hankekontekstimme ulkopuolelta. Yhteisötyön käytännön ytimeksi on usein muodostunut ns. matalan kynnyksen kohtaamispaikka, joka voi sekä sisältää monenlaista toimintaa että tarjota tilan vapaalle olemiselle. Luontolähtöisyys toteutuu usein myös osana yhteisöllisyyttä tai yhdessä muiden kanssa ja ilmenee konkreettisena luontoon menemisenä tai luonnonympäristön hyvinvoinnista huolehtimisena.

KOHTAAMISPAIKKOJA

- * Konkreettinen tila/paikka, jonne voi rohkaista osallistumaan ja mikä mahdollistaa sosiaalisten suhteiden muodostumista
- * Esimerkiksi asukastila, kylätalo, korttelikahvila,..
- * Paikka, joka on kaikille avoin ja helposti saavutettava, 'yhteisöllinen olohuone'
- * Voi sisältää monenlaista toimintaa käyttäjien toiveiden mukaan tai niissä voi vain oleskella tai poiketa kahvilla
- * Ylläpitävät usein erilaiset järjestöt, mutta myös kunnat ja seurakunnat

Kohtaamispaikkojen vaikuttavuus käyttäjätiedon pohjalta:

- * Tarjoaa syyn lähteä liikkeelle kotoa ja mahdollisuuden tavata muita ihmisiä
- * Lievittää yksinäisyyttä, mahdollistaa sosiaalisten suhteiden syntymisen
- * Toiminnan kautta on löytynyt sosiaalisia verkostoja ja vertaistoimintaa
- * Erityisen tärkeitä heille, jotka ovat työelämän ulkopuolella tai jotka kaipaavat lisää sosiaalisia kontakteja
- * Kohtaamispaikoissa kävijöiden osallisuus ja toiminnalliset roolit näyttävät monipuolisilta sekä tukevat aktiivisuutta, itsenäisyyttä ja elämäntilannetta
- * Parhaimmillaan kävijät uskaltavat päättämään asioista paikallistasolla, antamaan palautetta ja vaikuttamaan ympärillä tapahtuviin asioihin
- * Myös marginalisoidut kansalaiset ja ryhmät voivat vahvistaa omia voimavarojaan, jos heille annetaan siihen mahdollisuus ja heitä siinä tarpeen mukaan tuetaan
- * Kohtaamispaikat tarjoavat mahdollisuuden toimia yksilöiden ja ryhmien kanssa ruohonjuuritasolla ja asuinaluilla.

(Yhdessä ei olla yksin -hanke, Huuskonen 2019)

PATIKKATOIMINNAN MALLI

- * Tavoitteena elvyttää osallistujien luontosuhdetta, jotta syntyisi halu mennä luontoon ja mahdollisuus hyötyä luonnon hyvää tekevästä vaikutuksesta
- * Suljettu ryhmätoiminta, kokoontumisia kymmenen kertaa
- * Ryhmä kokoontui klo 9–14
- * Joka kerta ”patikoitiin” luonnossa johonkin lähialueen kohteeseen
- * Tapaaminen alkoi kokoontumisella toimistolle, jossa jokainen pakkasi oman reppunsa, siirryttiin autolla kohteeseen, josta jatkettiin jalan matkaa
- * Kohteet erilaisia, jokaisella kerralla valmistettiin yhdessä ruoka retkiolosuhteissa
- * Retkillä tehtiin ryhmätehtäviä, aistiharjoituksia, annettiin tilaa olla myös yksin, ...
- * Osallistujat vaikuttavat retkikohteiden valintaan ja ideoivat valmistettavat ateriat
- * Osallistujat sitoutuneita ja aktiivisia, kokivat patikkaretket ja ryhmän hyvänä
- * Mallin koettiin tarjoavan mahdollisuuksia rauhoittumiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen, onnistumisen kokemuksiin ja pettymysten sietämiseen
- * Työntekijälle mahdollistaa asiakkaan havainnoimisen erilaisissa olosuhteissa, luo mahdollisuuden asiakkaan ja hänen tilanteensa parempaan ymmärtämiseen
- * Voi koostua erilaisista teemakerroista; kalastus, marjastus, makkaranpaisto, liikuntatuokio, taidetyöskentely, jne.
- * Olennaista ryhmä ja ryhmän toiminnan kaari

(Luontoa elämään -hanke, Leppänen & Jääskeläinen 2017)

KUNTOUTUSKODIN PIHAN KUNNOSTUS

- * Talkootyön projekti: kuntoutuskodin piha-alueen kunnostus yhdessä asukkaiden ja paikallisten toimijoiden kanssa
- * Pihasta haluttiin luoda elvyttävä ja viihtyisä ympäristö asukkaille ja työntekijöille
- * Asukkaat suunnittelivat, mitä haluavat pihaan; grillikatos oleskelua ja kahvittelevarten, kukkia ja kasvillisuutta viihtyvyydeksi, suihkulähde, pihakeinut, viereiseen metsään luontopolku
- * Asukkaat suunnittelivat ja äänestivät valituista ehdotuksista mieluisimman
- * Asukkaat mukana työtehtävissä, kaikille löytyi tehtävä
- * Paikalliset järjestöt, yritykset ja yhteisöt mukana lahjoittaen puutavaraa, betonitiiliä, löytyi lupapiirrosten tekijä, grillin muuraaja ja työmiehiä avuksi, työkaluja saatiin lainaksi, yksittäiset kansalaiset halusivat tulla auttamaan ja tekemään
- * Asioiden ihmettely ääneen auttoi löytämään oikeat ja osaavat ihmiset paikalle

(Luontoa elämään -hanke, Leppänen & Jääskeläinen 2017)

MAAHANMUUTTAJANAISTEN KANSSA TOTEUTETTU TUUNAUSPAJA

- * Suljettu naisten ryhmä, jossa maahan muuttaneita ja muutama kantasuomalainen
- * Tuunattiin ”vanhasta uutta”
- * Tavoitteena oli tehdä itselle kotiin vähällä rahalla, kierrätysidealla, uutta sekä vahvistaa osallistujien osallisuuden kokemuksia, sosiaalisia suhteita ja jakaa asioita yhdessä
- * Materiaali saatiin lahjoituksina sekä hankittiin Materiaalipankista ilmaiseksi
- * Tehtiin villasukkia, verhoja, lakanoita, kynttilöitä, lastenvaatteita, koriste-esineitä, patalappuja, ...
- * Osallistujat verkostoituivat keskenään, saivat vertaistukea sekä apua arjen haasteisiin, tutustuivat suomalaisiin ”perinnetaitoihin”, oppivat tekemään kotiinsa vähällä rahalla hyödyllistä ja kaunista, kokivat iloa käsillä tekemisestä, ”viikon kohokohta”

(Toteutettu kaupungin ja seurakunnan maahanmuuttajatyössä ilman hanketta)

2.3 HERVANNAN YHTEISÖKESKUS TAMPEREELLA

Yhteisökeskus L8 on avattu Tampereen Hervantaan keväällä 2022, ja sen taustalla on maahan muuttaneiden asukkaiden kotoutumista edistävä Kototorin toiminta. Yhteisökeskus kokoaa samaan tilaan kaupungin sosiaalityön ja kolmannen sektorin matalan kynnyksen palveluita. Yhteisökeskus L8 on Tampereen kaupungin sosiaalipalveluiden mahdollistamaa toimintaa, eikä sen rahoitus ole hanke -tai projektisidonnaista. Yhteisökeskus L8 tarjoaa kävijöille neuvontaa ja ohjausta sekä yhteistä toimintaa. Neuvonnan ja ohjauksen ohella suosittuja toimintoja ovat olleet mm. bingo ja tietovisa, ja yhteisökeskuksen Korttelikahvila on osoittautunut tärkeäksi kohtaamispaikaksi alueella. Korttelikahvila on avoinna arkipäivisin 2–4 tuntia. Samalla Yhteisökeskus L8 tukee ja kehittää julkisten sosiaalipalveluiden ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistoimijuutta ja pyrkii yhteisösosiaalityön viitekehyksestä käsin tekemään rakenteellista sosiaalityötä. Sosiaalihuollon ammattihenkilö voi tavata asiakkaita L8:n tiloissa ja samalla tutustua asiakkaansa kanssa alueen järjestötoimijoihin sekä ohjata suoraan asiakkaan samoissa tiloissa toteutettaviin toimintoihin.

Yhteisökeskuksen toiminnassa on kyse myös ennalta ehkäisevästä työstä ja varhaisen vaiheen tuesta. Ihmisten on helpompaa tulla kysymään apua ja neuvoa ajoissa, kun sitä on saatavilla lähellä. Sosiaalityön läsnäolo asuinalueella on muuttanut monin tavoin aikaisempaa sosiaalityön yksilö- ja perhekeskeistä työkentelytapaa, tuoden rinnalle yhteisölähtöisesti virittäytyneen sosiaalityön. Työntekijöiden tietoisuus alueen tarpeista ja ilmiöistä lisääntyy, kun he ovat läsnä ja kohtaavat ihmisiä ns. epävirallisissa tilanteissa. Tämä mahdollistaa paikalliseen tietoon perustuvia sosiaalityön kokeiluja alueella. L8:ssa yhteisösosiaalityö on vahvasti rakenteellista sosiaalityötä ja sen kautta on saatu aikaan merkittäviä ja monitasoisia muutoksia palvelujen toimintatapoihin.

» **Hervannan yhteisökeskuksen verkkosivut**

2.4. SEUKKALAN LUONTOLÄHTÖINEN PÄIHDE- KUNTOUTUSTOIMINTA LAUKAASSA

Päihdekuntoutuskoti Seukkala sijaitsee luonnon keskellä, maa-seudun rauhassa Valkolan kylässä, kahdentoista kilometrin päässä Laukaan taajamasta. Seukkalan kuntoutusohjelma on tarkoitettu erilaisista riippuvuuksista ja mielenterveysongelmista toipuville asiakkaille. Yhteisöllisyys ja yhteisöhoito ovat kuntoutusohjelman perusta.

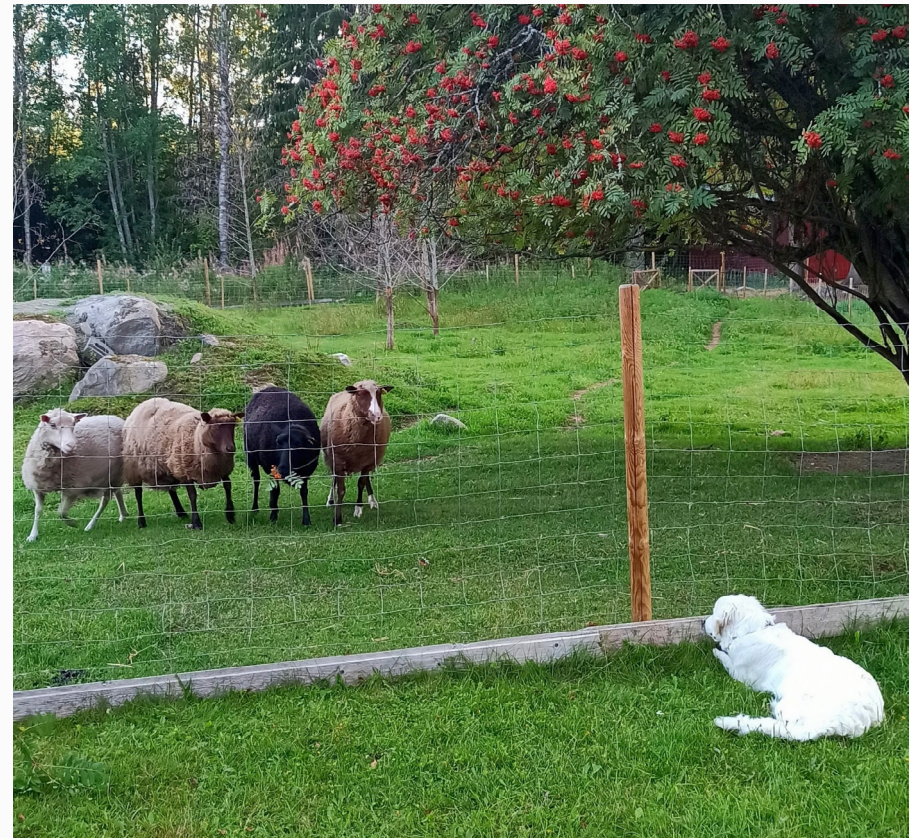
Luontolähtöinen toiminta on osa kuntoutusta. Kuntoutuskodin luonnonympäristö itsessään sekä eläimet ovat tärkeä osa sen toimintaa. Seukkalassa asuu neljä suomenlammasta, joiden hoitaminen sisältyy asukkaille viikoittain jaettaviin vastuualueisiin, mutta kaikilla yhteisön jäsenillä on mahdollisuus hoitaa ja ”seurustella” lampaiden kanssa päivittäin. Seukkalassa järjestetään säännöllisesti myös ns. hevospäiviä, jolloin Seukkalan johtaja tuo töihin mukanaan kaksi hevosta. Päivän aikana asukkaat voivat ohjastusti osallistua hevosten hoitamiseen tai halutessaan ratsastaa.

Seukkalaan voi myös kuntoutusjakson ajaksi tuoda mukanaan oman lemmikin. Tämä on tärkeää erityisesti silloin, kun lemmikin hoitopaikan järjestäminen muulla tavoin muodostuu esteeksi asiakkaan osallistumiselle kuntoutukseen. Asiakkaiden mukana tulevat lemmikit, yleisimmin koirat, tuovat iloa ja hyvää mieltä koko yhteisölle ja tutustuminen asukkaiden kesken käy luontevasti lemmikistä keskustelun ja rapsuttelun kautta.

Retket luonnossa ovat myös tärkeä osa kuntoutuskodin toimintaa ja asukkaat ovat tuoneet esiin, että luontoon on helppoa lähteä liikkeelle. Luonto tarjoaa erityisen rauhoittumisen ja eheytyksen

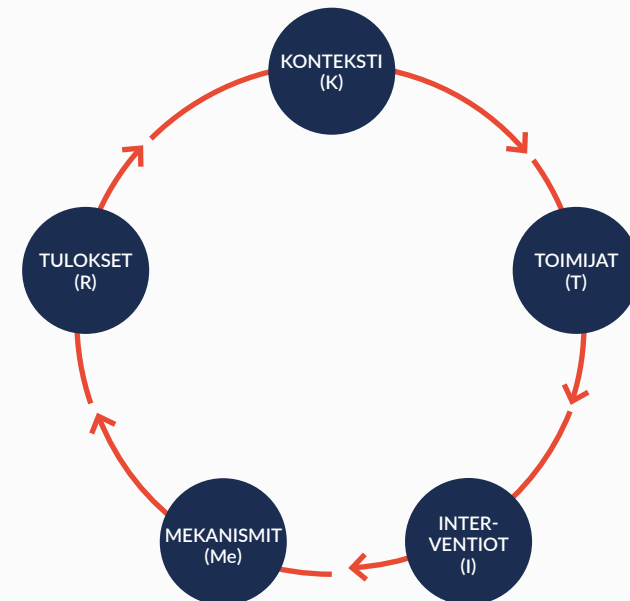
paikan. Osana kuntoutusta asukkaat myös huolehtivat ympäristöstä ja sen viihtyvyydestä eri tavoin ja erilaissa kädentöissä hyödynnetään lähiympäristön luonnonmateriaaleja sekä kuntoutuskodin lampaiden villaa. Kuntoutuajat ovat haastattelujen yhteydessä tuoneet vahvasti esiin, että eläimillä ja luontoympäristöllä on heidän kuntoutumiseensa hyvin myönteinen vaikutus.

» Seukkalan väentuvan verkkosivut

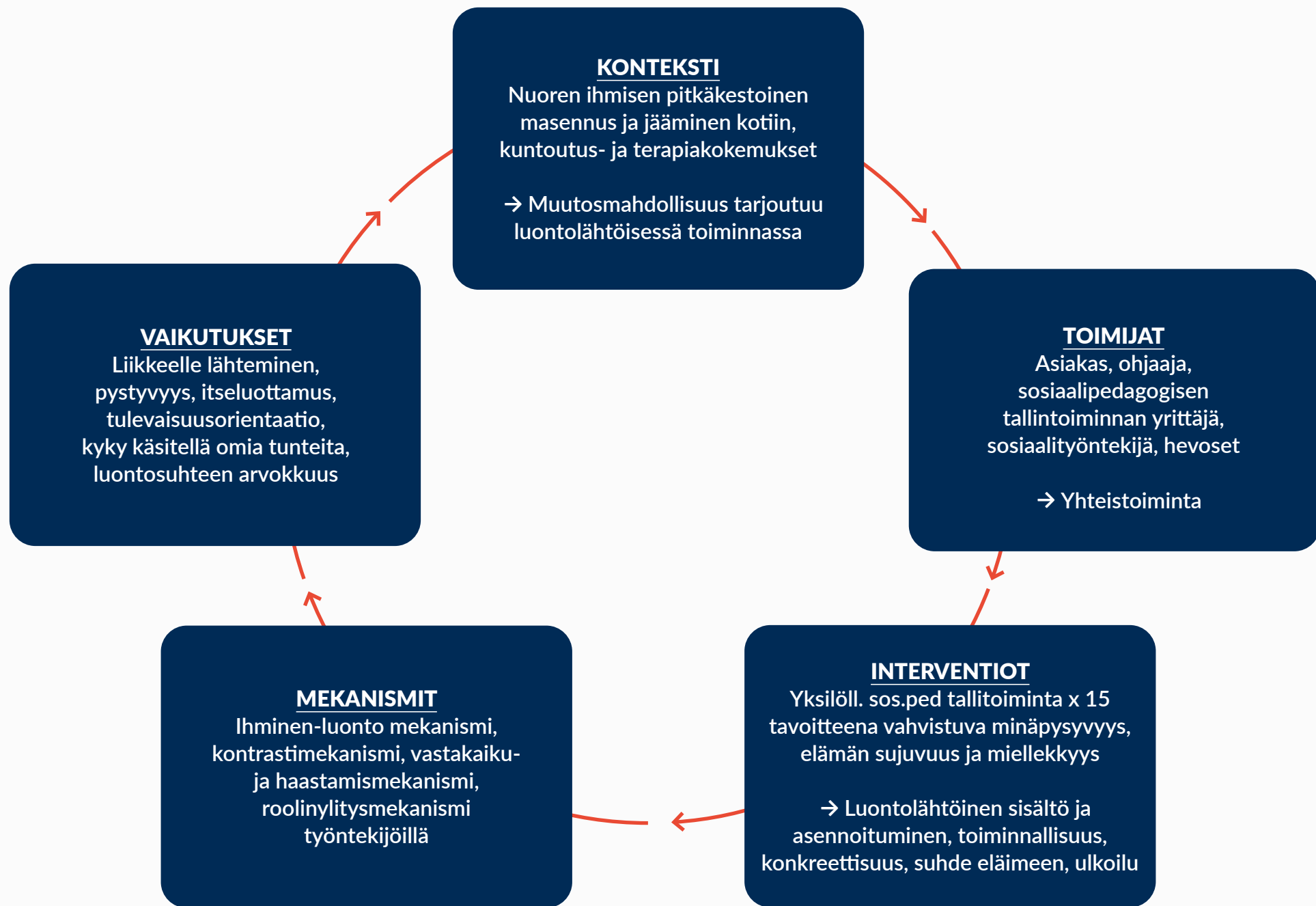

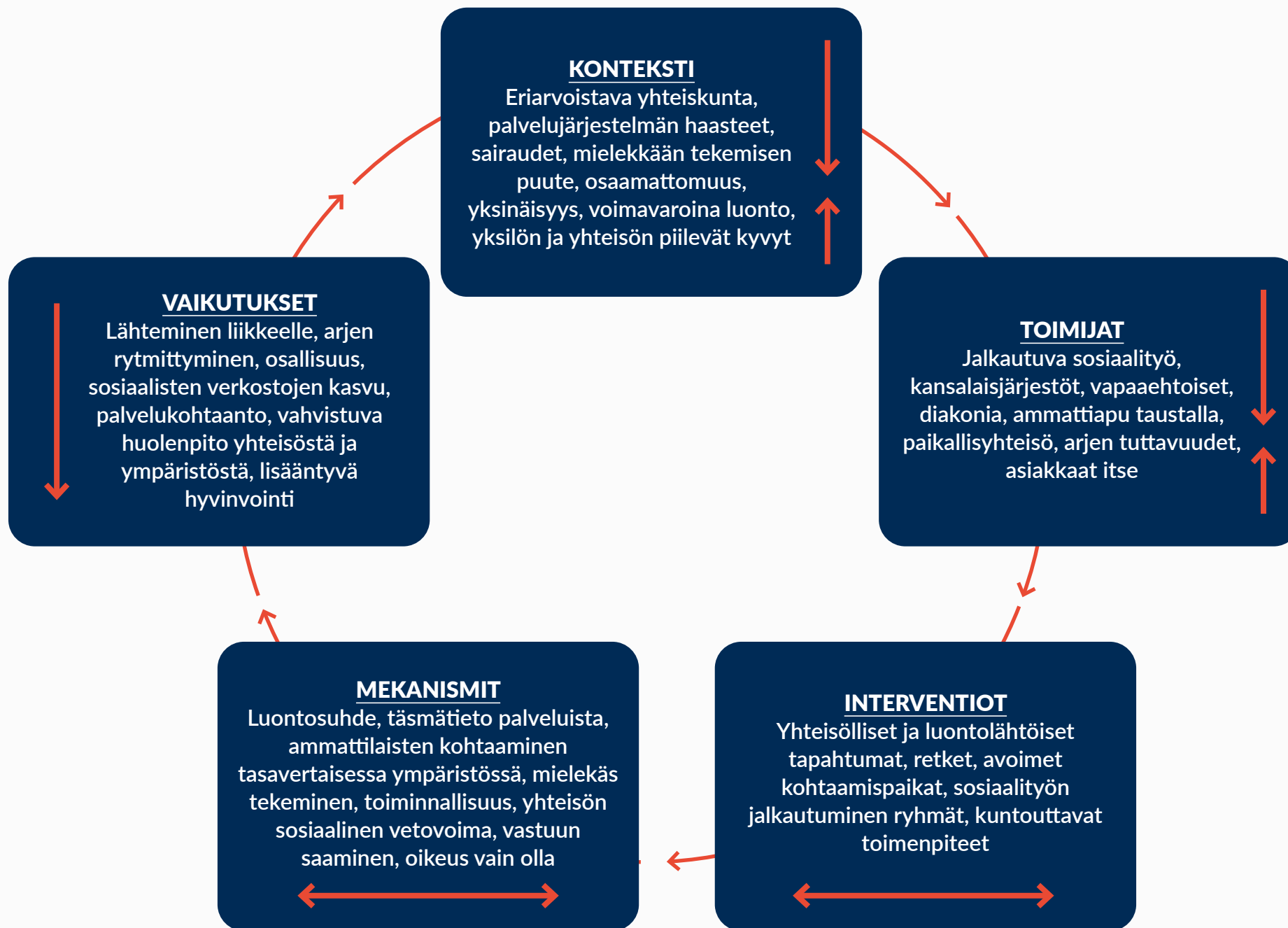
3. Menetelmien tiivistetty mallinnus KAIMeR-teorialla jäsentäen

AIKUMETOD- ja TASOS-hankkeista saamamme aineiston pohjalta sekä aikaisempaa tutkimustietoa hyödyntäen esitämme kaksi eri mallinnusta esimerkkinä siitä, miten menetelmien toiminnallista kokonaisuutta voi jäsentää KAIMeR-teorian käsittein. KAIMeR-teoriassa sosiaalityön vaikutuksia ja vaikuttavuutta voi pyrkiä ymmärtämään yhdistämällä tietoa sosiaalityön kontekstista (K) toimijoista (A), interventiosta (I), vaikuttavista mekanismeista (Me) ja tuloksista (R), ks. kuvio 3; (Blom & Morén 2011; Svenlin, Matthies & Turtiainen 2021). KAIMeR-teorian rakenne heijastaa kokonaisuutena myös aikuissosiaalityön metodista prosessia ja arvioivaa työotetta (Karjalainen ym. 2021). Esimerkit eivät vielä sisällä yksityiskohtaisesti analysoituja tutkimustuloksia, mutta kuvastavat yleisellä tasolla, millaisten osatekijöiden yhteisvaikutuksella yhteisölliset ja luontolähtöiset menetelmät tukevat aikuissosiaalityön tavoitteiden saavuttamista.

Kuvio 3 KAIMER-TEORIAN OSATEKIJÖIDEN YHTEISVAIKUTUS

Kuvio 5 YHTEISÖLLISTEN JA LUONTOLÄHTÖISTEN MENETELMIEN YLEISTETTY MALLINNUS KAIMER-TEORIAALLA JÄSENNETTYNÄ

4. Ammattilaisten tunnistamat menetelmien edellytykset ja esteet

Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien käyttöönottoa ja soveltamista edistävät ja estävät tekijät lomittuvat toisiinsa ja ne voidaan jaotella rakenteellisiin tekijöihin sekä työntekijätason ilmiöihin.

TASOS- ja AIKUMETOD- hankkeissa mukana olevat aikuisso-siaalityön työntekijät ovat tuoneet esiin, että yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien käyttöönotto ja soveltaminen – ja siten ekososiaalisen työn konkretisoituminen – edellyttävät tiedon lisäämistä niin ekososiaalisesta sosiaalityöstä kuin erilai-sista tavoista tehdä asiakastyötä. Tämän lisäksi tarvitaan näiden menetelmien kokeilemista käytännössä. Nämä yhdessä voivat käynnistää työntekijässä muutosprosessin, jossa hän reflektoi omia ja työyhteisönsä arvoja ja tapaa tehdä ja jäsentää sosiaa-lityötä. Tällainen prosessi on keskeinen edellytys niin näiden menetelmien käyttöönotolle kuin laajemmin ekososiaalisen sosi-aalityön konkretisoitumiselle. Samanaikaisesti työntekijät näki-

vät, että yksilöissä tapahtuva muutosprosessi ei riitä, vaan tarvi-taan muutoksia koko palvelujärjestelmässä sen kaikilla tasoilla. Tämä edellyttää tiedon jakamista koko palvelujärjestelmälle ja esihenkilöiden vahvaa sitoutumista muutokseen. Esihenkilöiden on konkreettisesti osoitettava mahdollisuuksia tehdä työtä toi-sin ja toteuttaa muutosta. (Rainerma 2021; 2022)

Esihenkilöiden tuki ja vaatimus tehdä työtä toisella tavalla on menetelmien käyttöönotossa keskeistä. On tärkeää, että esi-henkilöt ovat yhdessä työntekijöiden kanssa sitoutuneet työn kehittämiseen ja ymmärrykseen sosiaalityöstä, jossa asiakas on työn keskiössä ja hyvinvointi nähdään kokonaisvaltaisesti, ei vain taloudellisena tukena ja aineellisina resursseina. Käytän-nössä tämä tarkoittaa sitoutumista asiakaslähtöisyyteen, joka ilmenee muun muassa yhteisöllisen työn vahvistamisena, luon-tolähtöisyyden tukemisena ja jalkautumisena asiakkaan elinym-päristöön. Esihenkilöiden tuki näkyy niin, että kehittämistyölle

varataan työaika ja työyhteisössä järjestetään tiimipalavereita, joissa työntekijät tapaavat toisiaan, keskustelevat yhdessä ja suunnittelevat konkreettisesti työn kehittämistä ja menetelmien käyttöönottoa. Luontolähtöisten ja yhteisöllisten menetelmien käyttöönotto edellyttää usein myös yhteistyötä muiden paikallisten toimijoiden kanssa, ja tähän tulee olla lupa ja mahdollisuus.

Keskeiseksi esteiksi menetelmien käyttöönottamiselle työntekijät mielsivät vastaavasti konkreettisen ajan ja tiedon puutteen, esihenkilöiden riittämättömän tuen sekä liian pienen työntekijäresurssin suhteessa asiakasmäärään. Organisaation tavoite työskentelylle voi myös olla ristiriidassa työntekijän tai asiakkaan oman tavoitteen kanssa ja tämä estää tekemästä työtä toisin. Toisaalta luontolähtöisyys ja yhteisöllisyys eivät välttämättä istu sosiaalityöntekijän omaan kuvaan viranomaistyöstä, ja tästä muodostuu myös este menetelmien käyttämiselle. Työntekijässä tapahtuva muutosprosessi onkin keskeinen mahdollistaja muutokselle. (Rainerma 2021; 2022)

Työntekijöiden näkemykset ovat yhteneviä aikaisempien ekososiaalista sosiaalityötä käsittelevien tutkimusten (mm. Powers 2017, Boetto ym. 2020, Närhi 2022) tulosten kanssa. Niissä

on tullut esiin, että työorganisaation kulttuuri, esihenkilöiden asenne, työn resurssit ja koko organisaation ymmärrys sosiaalityön luonteesta sekä ekososiaalisesta työstä, johon myös luontolähtöiset ja yhteisölliset menetelmät asettuvat, vaikuttavat merkittävästi siihen, miten menetelmien käyttöönotto mahdollistuu. Esihenkilöiden tuki, konkreettiset mahdollisuudet sisällyttää omaan työhön luontolähtöisiä ja yhteisöllisiä menetelmiä sekä tiedon lisääminen niistä työntekijöiden keskuudessa ovat edellytyksiä menetelmien käyttöönotolle ja kehittämiselle. Menetelmien kehittämisen kannalta tärkeää on myös työyhteisön sisältä löytyvä vertaistuki, kannustus ja yhteinen keskustelu ekososiaalisesta työstä. Vastaavasti esteenä luontolähtöisten ja yhteisöllisten menetelmien toteuttamiselle ja kehittämiselle voi olla organisaation kapea ja järjestelmälähtöinen ymmärrys sosiaalityön luonteesta ja hyvinvoinnista sekä pintapuolinen ymmärrys kestävyyydestä. Sosiaalityö ymmärretään silloin ensisijaisesti toimistoissa tapahtuvaksi yksilötyöksi, ja tämä ymmärrys johtaa myös työn resursointiin sen mukaisesti. Tällaisissa organisaatioissa johto ei tue ekososiaalisen työn käyttöönottoa. (Närhi 2022, Powers 2017.)

Tutkimukset (mm. Boetto ym. 2020, Powers 2017, Närhi 2022) osoittavat myös sen, että rakenteellisten tekijöiden ohella keskeinen mahdollistaja työn uudistamiselle yhteisölliseen ja luontolähtöiseen suuntaan on ekososiaalisen tiedon lisääminen työntekijöiden keskuudessa ja työntekijöiden yhteinen reflektointi tiedon äärellä. Merkittävä mahdollistaja on myös sosiaalityöntekijän oma luontosuhde (mm. Närhi 2022, Powers 2017). Kun sosiaalityöntekijä arvostaa luontoa ja tiedostaa ekososiaalisen muutoksen välttämättömyyden yhteiskunnassa, hän on motivoitunut toteuttamaan ja kehittämään työkäytäntöjä tähän suuntaan. Lisääntyvä tieto ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten ilmiöiden yhteen kietoutumisesta on tärkeä lähtökohta luontolähtöisille ja yhteisöllisille menetelmille. Tutkimukset (mm. Boetto ym. 2020, Powers 2017, Närhi 2022) osoittavat, että tiedon lisäämisen ja yhteisen reflektion myötä sosiaalityöntekijät pystyvät muuttamaan työnsä painopistettä ja myös itse kehittämään niin oman organisaationsa sisällä kuin suoraan asiakastyössä uusia toimintamalleja ja -tapoja, jotka edistävät sekä ekologista kestävyyttä että lisäävät asiakkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Sosiaalityöntekijät ymmärtävät oman roolinsa ja mahdollisuutensa ekososiaalisen työn käytännön toimijoina

paremmin ja hahmottavat niin ekososiaalisen työn kuin oman työnsä merkityksen osana kokonaisuutta.

Lähteet

Blom, Björn & Morén, Stefan (2011) Analysis of Generative Mechanisms, *Journal of Critical Realism*, 10:1, 60-79, DOI: 10.1558/jcr.v10i1.60

Boetto, Heather & Bowles, Wendy & Närhi, Kati & Powers, Meredith (2020) Raising awareness of transformative ecosocial work: Participatory action research with Australian practitioners. *International Journal of Social Welfare* 29 (4), 300–309.

Green Care (2022) Mitä on Green Care? <https://www.gcfinland.fi/green-care/> Luettu 3.2.2022

Huuskonen, Pauliina (2019) Kohtaamispaikkojen mahdollisuudet yhteisölliselle sosiaalityölle. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Harjoitteluraportteja 5. Jyväskylä. https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2019/12/Huuskonen_Harjoitteluraportteja_5.pdf

Junttila, Niina. (2018) Kaiken keskellä yksin. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg- Jakka, Minna. (2019) Tiekartta 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriö. Raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki.

Karjalainen, Pekka; Kivipelto, Minna; Muurinen, Anu & Liukko, Eeva (2021) Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö – opas ammattilaisille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Opas 1/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-648-0>

Kuorelahti, Marianne. (2022) Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus aikuissosiaalityössä. Julkaisussa Tutkiva sosiaalityö. Ympäristöt ja rakenteet sosiaalityössä. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura . 57-81 http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/file/tutkiva-sosiaalityo2022-valmis-valmis.pdf

Leppänen, Tero & Jääskeläinen, Arja (toim.) (2017) Luontoa elämään –toimintamalleja osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Luonto elämään, luontoa kuntoutukseen –teemajulkaisu 3/3. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 24/2017. Lapin Ammattikorkeakoulu.

Matthies, Aila-Leena. (2021) Kestävä siirtymä ja aikuissosiaalityön tehtäväkenttä. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.). Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna. Gaudeamus. 267–282

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (ed.) (2017) *The Ecosocial Transition of Societies. The Contribution of Social Work and Social Policy*. Oxford: Routledge

Närhi, Kati (2022) Ekososiaalisen työn reunaehdot. Tutkiva sosiaalityö 2022. Ympäristöt ja rakenteet sosiaalityössä. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura. 8–18. http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/file/tutkivasosiaalityo2022-valmis-valmis.pdf

Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) Conceptual and historical analysis of ecological social work. In McKinnon, Jennifer & Alston, Margaret (eds.) *Ecological social work: toward sustainability*. Palgrave Macmillan, 21–38.

Powers, Meredith (2017) Transforming the profession. Social worker's expanding response to the environmental crisis. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Kati Närhi (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy*. Lontoo: Routledge, 286–300

Rainerma, Elisa (2021) Ekososiaalisen työorientaation mahdollisuksiasuomalaisessa aikuissosiaalityössä. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu.

Rainerma, Elisa (2022) Ekososiaalinen lähestymistapa aikuisosiaalityön uudistajana. Tutkiva sosiaalityö 2022. Ympäristöt ja rakenteet sosiaalityössä. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuk-

sen seura. 19–34. http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/file/tutkivasosiaalityo2022-valmis-valmis.pdf

Roivainen, Irene (toim.) (2001) Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Uusi Yhteisötyö -projektin loppuraportti. Kolmen setlementin kokemuksia. Suomen Setlementtiliitto ry. Helsinki. Yliopistopaino.

Roivainen, Irene (2004) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. Tampere University Press.

Roivainen, Irene (2016) Alueelliset yhteisöt sosiaalityön kenttinä ja työmuotoina. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityön lähtökohdat*. EU: United Press. 109–129.

Roivainen, Irene & Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) Yhteisöt ja sosiaalityön lähtökohdat. EU: United Press.

Shanahan, Danielle F. (& 19 muuta kirjoittajaa) (2019) Nature-Based Interventions for Improving Health and Wellbeing: The Purpose, the People and the Outcomes. *Sports* 141 (7). doi:10.3390/sports7060141

Sosiaali- ja terveysministeriö (2020) Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020–2022: Ohjelma ja hankeopas. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4136-6>

Svenlin, Anu-Riina, Matthies, Aila-Leena & Turtiainen, Kati (2021) Johdanto: Aikuissosiaalityö ja KAIMEr-teoria sen tietopohjan

jäsentäjänä. Teoksessa Aila-Leena Matthies; Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.). Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna. Gaudeamus. 7–26

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (2020) Sosiaalihuollon kehittämisohjelma. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosiaalihuollon-kehittamisohjelma>. Luettu 20.9.2022

Tuikka, Anne & Okulov, Seija (2021) Paikallisuudelle rakentuva aikuissosiaalityö harvaan asutun maaseudun yhteisöissä. Teoksessa Aila-Leena Matthies; Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.). Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Tallinna. Gaudeamus. 137- 148

Turun yliopisto (2015) Yksinäisyys tappaa. Uutinen ja tutkija Niina Junttilan haastattelu. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/yksinaisyys-tappaa>. 03.03. 2015

Ylilauri, Martta & Yli-Viikari, Arja (toim.) (2019) Kohti luonnollista hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Levón-Instituutin julkaisuja 143. Vaasa: Vaasan yliopisto.

KOKKOLAN
YLIOPISTOKESKUS
CHYDENIUS

Yhteisölliset ja luonto- lähtöiset menetelmät aikuisssosiaalityössä

TULETKO TOIMISTOLLE VAI MENNÄÄNKÖ METSÄÄN?